

עשרה בטבת – יום הקדש הכללי לקרבות השואה הי"ד
הרב מנחם זמבה הי"ד – נרץ בגטו וורשה בזמן המרד

הרב מנחם זמבה, נולד בשנת תרמ"ד למשפחה ענייה. כבר בילדותו, נודע כעילוי. בגיל עשר, ידע כמה מסכחות בעל פה. הוא גדל בתורה בכוחות עצמו, מביל שלמד בשיבתא. אף לאחר נישואיו, בהיותו סמוך על שולחן חותנו, המשיך לעסוק בתורה – כחמש שערת שנה. הוא התגורר בפראגה – פרבר של ורשה – וכן כינויו גם בשם הרב מנחים פראגר. תוך זמן קצר, יצא שמעו כאחד מגדולי פולין ורבנים היו מריצים אליו את שאלותיהם בהלכה. מגיל שלושים ועד התחריף תלמידו בספרים מצווינים, שלמדו מפיו תורה ששבע שעות ביום, בלי הפסקה. מהרה נתקטו לבתו בחורים מצווינים, וכושר ההשכלה שלו. בשנת תרצ"ה, התרמנה הרב זמבה לחבר בשיעורי, באו לידי ביתו גאנזינוטו וcorner החסבירה שלו. בשנת תרצ"ה, התרמנה הרב זמבה לחבר ועד הרבניים של ורשה והיה לאחד מראשי "אגודת ישראל".

בראשית המלחמה, הוכה והושפל על ידי הנאצים. בניסן תש"ב, עדיין התנדג לחימה בנאצים. אך אחורי הגירוש הגדול (בקיץ תש"ב), שינה את דעתו והחל לאסוף כספים למען המחרטה, ואך קרא לפירוש להלחם בנאצים.

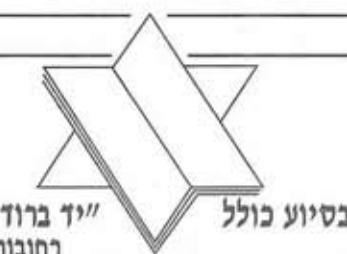
וכך מצטט ר' הלל זידמן – תלמידו, מתוך דבריו של הרב זמבה: "לא היוינו צרייכים לлечט בעצמוני אל האומשלגלאץ', היוינו צרייכים להתנדג, אבל השלינו את עצמוני בדמיונות שנא. עם חכם ונבון – ניטל ממנו שכלו. האמטו כל הזמן – אולי ושם ואפר...שנגיינו קשה...היתה הפקחות אצלנו מרובה מן החכמה, והפקחות לא תמיד היא מידת מועילה...צרייכים היו להבין מלכתחילה, שאותו רשות מבקש לעקור את הכל, ואנו צרייכים היו להשתמש בכל האמצעים ולהזעיק את העולם. וכשישו, אנו חייבים להתנדג, אסור לנו להסגר את עצמוני בידי האויב...יש דרכים שונים לקידוש השם. אילו הכריחו כיום את היהודים לשמד, ואפשר היה להינצל על ידי השתמודות כמו בספרד או בשעת גזרת תנין', הייתה מיתתנו בשלעצמה – בחינת י'קידוש השם".

הרמב"ם אומר, אפילו שבשעה שהיהודים נהרגו מושום שהוא יהודי, הרי זה בלבד – י'קידוש השם' והלכה כמותו. אך כיום הזה, הדריך היחידה לקדש את השם היא, התנדגות מזונית בפועל".

בליל הסדר האחרון בגטו ורשה (המרד פרץ בחג הפסח תש"ג), ערך הרב זמבה סדר כהלותו ואך דאג לפני לאפות מצות קתנות שיוכלו להנשא בכיסו הבגד. באותו סדר, נשא דברים בפני המתכנסים, באחד המרטפים שבגטו ואמר: "עיניתי תמיד בעניין זה של נקמה ונטריה, לא תעשה מפורשת בתורה, ובמלחמת מצוה יש חובה בנקמה, מצווה (במדבר לא, ב': י'קום... מאת הפקנינים)! אלא, שהדברים מוסברים ופושטים בתכלית: נקמה – אינה חוקה בלי טעם, גירת המליך, אלא יש טעם לדבר: הנוקם... מוצא הוא בנקמה סיפוק של ומנונה, ולפיכך יש עברה בדבר. לעומת זאת, במלחמת מצוה – אין הנקמה מכוונת למען הפרט אלא למען הכלל והיא נעשית מצווה כהכלתה. ולפיכך, כשאין אנו מתכוונים לעצמנו, כאשר אנו מתרחכים מפניות פרטיות, אנו נושאים תפילה למרום: 'אבינו מלכנו, נקיים נקמתם דם עבדך השפוך!' ומטעים זה וואה אני, שלפי ההלכה מצווה במרוד במיטיב תכיסי המלחמה, שהרי בנסיבות הדם השפוך, לא יתכן שיהיא אדם מתכוון לעצמו, כי מה נקמה היא זו, אם ברור הדבר שעליו ליהרג תחילת, אבל קידוש השם יש כאן. מלחמת מצווה היא, ובמלחמה זו – מצווה בנקמה במסירות נפש, בקדושת הדעת והרצון – נקום!"

ימים אחדים אחר כך, נרץ הרב זמבה על ידי הגרמנים בגטו, הי"ד.

לקוראים: מאמרם המופיעים ללא ציון שם הכותב, נכתבו על ידי חברי המערכת

כפורה לא תהיה לי – "ויחטאתי לך כל חיים".
הדברים של יהודה נגנסים לבב של יעקב, מכיוון
שהיהודים מתייחסים להורדות בניין לזרים, באופן הכי
דומה לאופן שבו היה מתייחס לזה יעקב בעצמו. את
יעקב לא מעוניין עד כמה רואנו יתאנך בשבי בניין
ואיזה מחיר הוא יהיה מוכן לשלם. יהודה מצילח להיכנס לנעלים
שבבניין יותר מאשר יחוור בשлом. יהודה מצילח שהייתה עשויה
של יעקב, עד כדי כך שהוא יודע להגדיל לו יוסף, שייעקב
"בראוונו כי אין הפער – גמota" (מד, לא). יהודה מצילח
להזדהות עם הכאב של יעקב, ובסיועו יראה שבבניין
בסכונה, הוא עושה לבדוק את מה שהיא עשויה יעקב
בעצמו: "עיטה ? שב נא עבזע ? שפת העיר אבד לאיזן,
ומצער יעל אם אפיקו" (שם, פסוק לא).

ראובן התהיב להתאמץ, יהודה התהיב להחזיר
את בניין הביתה. ראובן אמר לע יעקב: יש אותך ויש
אותם, אם אני אפגע לך – תפעג בי בחזרה. יהודה אמר:
יש רק אותך. האינטנס היחידי שעומד על הפרק הוא
היאינטנס שלך.

הצדיק אומר: יש אותן – הקב"ה יש אותן. אני
עשאה הכל כדי שהיאינטנס שלך יצליח, אני מבטיח לא
להתרשל. ואם אתרשל – אקבל את פגיעתך באינטנס
שלוי. החסיד אומר: יש רק את האינטנס שלך, הקב"ה.
ואני אdag לך שהוא יצליח, כי זה גם האינטנס שלוי.
(על פי דברים מהרב אביב גלמן, ראש רשות בית מדרש
ישיבתיי).

אייתי וייס

"מתורתם"

על מאץ והתחייבות

יעקב אבינו התעקש לא לשולח את בניין, למרות
שידע שלא תהיה ברירה. שני בניו ניסו לשכנע אותו לתת
את בניין בדים וرك אחד הצלית.

ראובן הצע: "את שני בני קנית, אם לא אבאים אליך" (מבל) ויעקב לא יוכל. יהודה חיכה קצת עד שתכלת החפה
מן הבית, אך זה לא הספיק כדי לשכנע את יעקב, והוא
אמר: "אנכי אערבענו מידי תבקשנו, אם לא ביכיאטו אליך
וחצטתו לפיך, וחתמתי לך כל פיקים" (מג, ט). עכשו
יעקב הסכים לשולח את בניין. לא בשמה גודלה, אבל
הסכים.

לא בטוח, שראובן באמות התכוון שייעקב יירוג את שני
בניו, אם בניין לא יחוור (ראה ברמב"ג). יתכן, שהוא
התכוון להראות עד כמה הוא רציני אויזה מחיר הוא
можן לשלים, אם ייכשל במשימה. בכך, הוא רצה לגרום
לייעקב להבוי, עד כמה הוא הולך להתאמץ.

יהודיה, לעומתו, לא גילה נוכחות שלם שום מחיר.
הוא לא הכנס נשים אחרים לתמונה, מלבד עצמו: "אנכי
אערבענו מידי תבקשנו". כמובן, שנחזור, תבוא אליו ותשאל
אותי "אייפה בניימון". ואם הוא לא היה איזי – "אם לא
קבייטוי אליך וחתמתי לפיך", מה יהיה עונשי? ויחטאתי
לך כל החיים". לא תעשה כלום – לא לי ולא לבני, אבל גם

גם מגיפות אחרות, יעקב תנאים סטייטריים יורדים,
הנרגמים ממחרור במים ובהתפתחות מחלות זיהומיות
וכד'. שילוב כזה יכול להיות קטלני מאד וצריך לעזר
זאת בזמן.

騰נות אלו ודי גרמו ליוסף לבצע פעולה דרסטית,
כדי למנוע את הסכנה: הוא העיר לערים - כפרים
רבים שמיילא לא יכול לעבוד בחקלאות והוא נתונים
לפנוי הטבע במקומותיהם.ערים יכולים לכללים וגם
שלוח אותם ככה עבודה, כדי "לטפל" בתעלות המים
וכד', וכך ל凱ץ אויל את משך הרוב. אם כן, יוסף
החכם לא דאג רק לרזונות של ריבע لكن, כשהחכמים
נתן מענה גם לשכנות הנלוות לריבע וכן, השם
אומרים לו: "חַחְתִּינָה, נִמְצָא חַן בְּעֵינִי אֶזְרִי וְהִיָּנוּ עֲבָדִים
לְפָרָעה" (שם, פסוק כה), ניתן לומר, שהם קיבלו בהבנה
תועלות וכי, ורק השלטון המרכזי יכול לעסוק בכך. ואם
יש אסון במקומות אחד, יש להזעקה שליליות על כל
המדינה. לכן, חייב להיות פיקוח שליטוני על העשה לאורך
הণילוט. נילוט יש מחזריות שתניות של גאות ושלפ, ואלפי
פקידי השלטון פיקחו על הזרימה ה"שופטה" של הנהר,
לאורך השפל, בקי' למשל, מפלס המים
ירוד וצריך להעניק את התעלות וכו'. לעיתים רוחקות
קרת, שהגנות לא חורה כרגע, מיסיות אקלימיות שונות
במקורות הnilos, ואז מתחילה ריבע – היכול לגרור בעקבותיו

מדוע ניד יוסף תושבים במצרים?
בפרשנו נאמר: "ויאת העבר אויל לערם, מקצת
גבול מצרים ווד קצחו" (מו, כא). בדור לנו, שישראל החכם
והרומים, לא "יטטרו" סתם תושבים, כדי להראות את
שליטתו בהם. כדי להמחיש את שיאמר להלן, נביא
donega מפעלות דומות בתקופתו: לפני שנים, רצו לבנות
בシー סכר גדול, שיגדל את שטחי החקלות ואת יכולת
החשקיה. השלטו פֻּעָפִיק או גָּרְשִׁי יותר משני מיליון
דרמים זומרים, עת רצו לבנות את הכפר האולמי
לקראת האולימפיאדה שהייתה שם. גם בישראל, גרש
תושבים "לטובת" הדורות...

יש לדעת, שבמצרים-הסמכה על הnilos-חייבת להיות
מערכת שליטונית ריכוזית חזקה, ש"פֻּפְּקָמָ" על הnilos
ו"יטרְסָן" אותו, כדי להפיק ממנו את מרבית התועלות: ציריך
"לטפל" בשטחים מוגדים לשיטופנות, כדי למונע אסונות
בנפש והרס שטחי חקלאות. לשם כך, יש לבנות סכרים,
תעלות וכי, ורק השלטון המרכזי יכול לעסוק בכך. ואם
יש אסון במקומות אחד, יש להזעקה שליליות על כל
המדינה. לכן, חייב להיות פיקוח שליטוני על גאות ושלפ, ואלפי
פקידי השלטון פיקחו על הזרימה ה"שופטה" של הנהר,
לאורך השפל, בקי' למשל, מפלס המים
ירוד וצריך להעניק את התעלות וכו'. לעיתים רוחקות
קרת, שהגנות לא חורה כרגע, מיסיות אקלימיות שונות
במקורות הnilos, ואז מתחילה ריבע – היכול לגרור בעקבותיו

פינה הՁלאה

דין השמן והפטילות לאחר חנוכה
הרא"ש (שבת פ"ב, סימן כז, שאילתא ב), כתוב בסה"ת
דבר אחאי (סימן כז, שאילתא ב), שהנתר מן השמן
להשתמש בנרות רק משום "ביזוי מצנה", מכל
מקומות, כאשרו חכמים את ההנהה מהנהר
ההמארו" והרוי" (שבת ט, א, בדף ה'ר'י), שיכיוון
שמדליקים אותם זכר לנס שנעשה במונרה -
אסורים חכמים בהנהה כמנורה שבמקדש, שאין
משתמשים בה אפילו תשמש מצנה ו אף על פי
שבאמת אין איסור הנהה, ועל כן אין אומרים,
על פי מסכת סופרים: "הנרות הללו קודש הס".
ה"ח'י אדים" (כל קנד, סל"א) כתוב, שיש
לשروع גם את הפטילות ולא רק את השמן.
אם נמצא במקומות שאין אפשר לשروع את
השמן, דעת הרב אלישיב ("פניני חנוכה", עמוד
כמה), שאפשר לשפוך אותו במקומות שבני אדם
לא ידרכו עליו, כגון: בכירור. אמנם, לכתילה
ראו לשروع.

ה"משנה ברורה" (סימן טרבע, סק"ז) העיר,
שמכל מקום הסכימו כמה אחרים, שלכתילה
טוב להקנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור
ההדלקה, משום דיש פוסקים הסוברים שם נתנו
בסתם - הקצה למאנתו הכל.
אמנם, דין זה טועה הסבר, שהרי בגמרא (שבת

כב, א) מבואר, שישתת האיסור להשתמש בnder
חנוכה הוא, משום "ביזוי מצנה" ולא משום שיש
קדוצה בnder חנוכה, אם כן, מדוע אסור להשתמש
בשם לאחר שעבר חנוכה, שהרי אין קדוצה
בשם ולאחר חנוכה - לא שיק הטעם שהמאכאות
לא יהיו בזיות עליו?

רבי שלמה זלמן אוירבך ("מנחת שלמה")
- תנינא, סימן נח, אות ו) ביאר, שאף שאסור
להשתמש בנרות רק משום "ביזוי מצנה", מכל
מקומות, כאשרו חכמים את ההנהה מהנהר
ההמארו" והרוי" (שבת ט, א, בדף ה'ר'י), שיכיוון
שמדליקים אותם זכר לנס שנעשה במונרה -
אסורים חכמים בהנהה כמנורה שבמקדש, מותר
לייהנות מן השמן, אם כבר דלק בשיעור (שאיפלו
בסתם - אין אדם מקצה אלא רק לשיעור הזמן
הנזכר). אך אם דלק פחות משיעור הזמן הנזכר -
אין להינות בשמן ויש לשורפו, שהרי הוקצה למאנתו.
למאנתו, וכן פסק ה"שולחן ערוך" (סימן טרבע, ס"ב
וסימן טרבע, ס"ד).

ה"משנה ברורה" (סימן טרבע, סק"ז) העיר,
שמכל מקום הסכימו כמה אחרים, שלכתילה
טוב להקנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור
ההדלקה, משום דיש פוסקים הסוברים שם נתנו
בסתם - הקצה למאנתו הכל.
אמנם, דין זה טועה הסבר, שהרי בגמרא (שבת

הרבר אריה ויזל

"חבוד לבןער"

במעט דברים אלו, די להס להאחים לקוטם בפניהם
על כל המעשה אשר עשו. ומובואר, בדברים אלו
אמנים הוכחים תוכחה נמרצת, הרואה לעשות
شرط בנפש החייבת בה".

ריש"י (מה), א) מסביר את בקשתו של יוסף:
"הוציאו כל איש מעלי", בעקבות "וילא כל כל עלי"
להתאפק: "לא היה יכול לסבול שיהיו מזרים
נצבים עליו ושומען שאחיו מתבישיון בהניעו
להם".

בין כך ובין כך, אנו צריכים לשתף פעולה, יש
יוסף, לשומר על כבודם של אחים. אמנם, יש
בפיו דברי תוכחה קשים על כל התלאות שעבר,
בקבות מכירתו לישמעאים, יותר מכך על
הפגיעה באביו ש"נפשו קשורה בנסיבות". אך
גם בשעת תוכחה ולג' גם הקשה ביותר, הכרחי
לשומר על כבודו של זה שמנגד. הקשלה וביזוי,
לא יביאו לשום תוכחה. אדרבא, כאשר המוכח
רוואה בהשדולתו של המוכח, תגע התוכחה
במטרתה פי כמה וכמה.

נפטרלי ערי